

نقش معماری و شهرسازی اسلامی در خوانایی محلات سنتی

وحید وزیری¹، صدف کرامتی^{2*}

1- استادیار گروه معماری، دانشگاه محقق اردبیلی، vaziri.vahid@gmail.com
2- دانشجوی کارشناسی ارشد معماری، دانشگاه محقق اردبیلی، Sadaf_k66@yahoo.com

چکیده

دکتر سید حسن نصر به عنوان یکی از متفکرین اسلامی معتقد است مفهومی که مکان و خصوصیات آثار انسانی القاء می‌کنند، برگرفته از شاخص‌های فرهنگی و جهان‌بینی آن جامعه است. هیچ رفتار، اثر انسانی و محیط زندگی وجود ندارد، مگر اینکه از فرهنگ و جهان‌بینی آن جامعه متأثر نباشد. بنابراین اگر فضا و مفاهیم مرتبط با آن منطبق بر اصول، مبانی، ارزش‌ها و نبایدهای اعتقادی باشد در شکل‌گیری تصویری روشن از شهر مؤثر خواهد بود. در این نوشتار سعی بر این است که کیفیت خوانایی به عنوان یکی از کیفیت‌های شاخص در فضاهای شهری معاصر در محلات سنتی مورد بررسی قرار گرفته و مقایسه تطبیقی بین مبانی و اصول شهرسازی اسلامی و مؤلفه‌هایی که در خوانایی محلات مؤثراند انجام گیرد. روش پژوهش در این مقاله توصیفی-تحلیلی و جمع‌آوری اطلاعات بر پایه مطالعات کتابخانه‌ای و بررسی متون می‌باشد. نتایج نشان می‌دهد که بعضی از ارزش‌های اسلامی که در شکل‌گیری الگوی خاص در محلات سنتی مؤثر بوده بر ذهن ناظر اثر می‌گذارند و باعث ایجاد تصویری دقیق در ذهن شده و در نهایت منجر به خوانایی و تمایز ساختاری و محتوایی محلات می‌گردد.

واژه‌های کلیدی: معماری اسلامی، محلات سنتی، خوانایی، تصویر ذهنی.

1- مقدمه

1-1- بیان مسئله

شکل‌گیری شهر یا هر مجتمع زیستی عمدتاً متأثر و منبعت از عوامل متعددی است که یکی از بنیادی‌ترین آن‌ها جهان‌بینی و تفکر انسان‌هایی است که آن را برای زیستن خویش می‌سازند. شهرها و محیط زندگی مسلمین نیز از این قاعده مستثنی نیست و در فرایند شکل‌گیری آن‌ها تفکر و جهان‌بینی توحیدی اسلام تأثیری بنیادین داشته است. بسیاری از محققین معتقدند که اسلام دین شهر است، نگاهی اجمالی به تعلیمات اسلامی نیز تأکید اسلام بر این موضوع را نشان می‌دهد [1].

از ویژگی‌های مهم شهر اسلامی چهار عنصر حکومت، امت، اصناف و محلات است [2]. امس راپوپورت (Amos Rappoport) شهرهای اسلامی را مجموعه‌ای از محلات همگن و هم‌نواخت می‌داند. محله به عنوان بخشی خود کفا در شهرها واجد هویتی مستقل و به صورت واحدی اداری، اجتماعی، فرهنگی، اقتصادی و دینی جزء اصلی تشکیل دهنده شکل شهر محسوب می‌شد [3].

در ادبیات معماری غرض از خوانایی این است که به آسانی اجزاء شهر را شناخت و بتوان آن‌ها را در قالبی به هم پیوسته به یکدیگر ارتباط داد [4]. ادراک را می‌توان فرایندی هدفمند دانست که طی آن فرد به